Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

MINISTERUL EDUCAŢIEI NAŢIONALE

Történelem

Tankönyv a XII. osztály számára

Alexandru Barnea
(szakirányító)

Vasile Aurel Manea

Eugen Palade

Bogdan Teodorescu

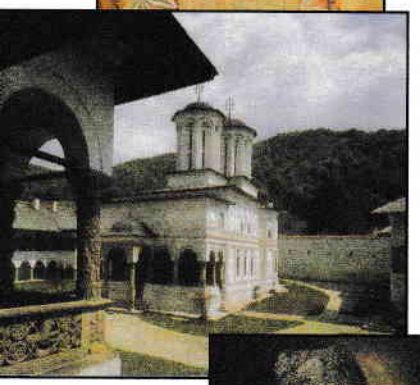
EDITURA DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICĂ, S.A.

TARTALOM

A XII. osztályban a TÖRTÉNELEM tantárgy tanulmányozása által a következő kompetenciák szerezhetők meg:

1. a szaknyelv hatékony használata és a hatékony szakkommunikáció;
2. a demokratikus állampolgári hozzáállás és cselekvés gyakorlása;
3. a történelmi források tanulmányozásához szükséges elvi ismeretek és módszerek alkalmazása;
4. az állandó tanulást elősegítő eszközök használata.









I. NÉPEK ÉS TÖRTÉNELMI TÉRSÉGEK

A románok rómaisága a történészek szerint 4
Esettanulmány: *Gh. I. Brătianu a Fekete-tenger szerepéről 10
Új területek és civilizációk felfedezői (XV–XIX. század) 12
Esettanulmány: *A románokról – ahogyan a külföldiek látták 18
Román utazók idehaza és a nagyvilágban. 20

II. EMBEREK. A TÁRSADALOM ÉS AZ ESZMÉK VILÁGA

Falvak, mezővárosok és városok Európában és a románok lakta térségben. . . 26
A modernizációról alkotott elképzelések a XIX–XX. századi Európában . . 30
Etnikai és vallási sokszínűség Romániában. Politikai megoldások 36
A XX. század a demokrácia és a totalitarizmus között 40
Esettanulmány: *A demokrácia kiépítése és a totalitárius ideológiák Romániában. Emberek, tettek, eszmék 48
Románia alkotmányai 50
Esettanulmány: *Intézmények és állampolgári jogok 56
ISMÉTLÉS/SZÁMONKÉRÉS: Az ország és a lakosai 58

III. ÁLLAM ÉS POLITIKA

Központi állami intézmények és helyi autonómiák a románok lakta térségben . . 60
A román állam keletkezése – a politikai tervezetektől Nagy-Románia létrehozásáig. . 64
Esettanulmány: *A „nemzeti párttól" a többpártrendszerig 70
Az állam szerepének újraértelmezése az első világháborútól a Schuman-tervig 72
Románia a II. világháború után 78

IV. NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

A román térség az újkor kezdetéig: diplomácia és konfliktus között. 88
Románia és Európa. A „keleti kérdés"-től a XX. századi nagy szövetségekig . . . 94
Esettanulmány: *A román diplomácia képviselői a középkortól a XX. századig . . 100
Románia a hidegháború korában 102
Esettanulmány: *A román diplomácia a Varsói Szerződés és az európai integráció között 108
ISMÉTLÉS/FELMÉRÉS:
Nemzetközi kapcsolatok: konfliktus és együttműködés 110

V. A VALLÁS ÉS VALLÁSOS ÉLET

Egyház és iskola 112
Vallási védnökség és kulturális identitás Európában és a románok lakta térségben. A románok és a „keleti kérdés" 118
Esettanulmány: *Románia és a vallási tolerancia a XX. században 124
ISMÉTLÉS/SZÁMONKÉRÉS:
Emberi sors, politikai sors 126

Respect pentru oameni și cărți



Aranyból készült kereszt, Hisztria, VI. sz.

1

„Ebben jelentkezik elsősorban a románok római eredetéről szóló eszme, a Traianus Daciájába küldött római telepesektől: innen logikusan következik egy sor ezzel rokon és erre vonatkozó gondolat, amelyek a románok rómaiságának összetett történelmi fogalmát alkotják. Ezek a kiegészítő elemek a következők: a római elem megmaradása az Aurelianus által elhagyott Daciában a népvándorlás idején, a románok egységes nemzettudata az általuk benépesített területen, a román nyelv latin eredetének gondolata, egyes népszokások és hagyományok lényegének római eredete."

(A. Ambruster: *A románok rómaisága.* 1972.)

A NÉPEK ÉS TÖRTÉNELMI TÉRSÉGEK fejezet tanulmányozása során megszerezhető sajátos kompetenciák

1.1. A történelmi eseményeket és folyamatokat magyarázó interdiszciplináris felfogás és érvelés kialakítása.

3.1. A történelmi források összehasonlítása azzal a céllal, hogy megállapíthassuk hitelességüket és az általuk tartalmazott információk érvényességét.

**4.1. A történelem adta kedvező lehetőségek kihasználása a felnőttkori tanulás előmozdítására.*

- A speciális kompetenciák (jártasságok) és a nekik alárendelt tartalmi vonatkozások, amelyek a megtanítandó törzsanyagra vonatkoznak, minden olyan szak esetében kötelezőek, melyek a TÖRTÉNELEM tantárgyat heti 1 órában tanulják.
- Azokban az osztályokban, ahol a tantárgyat nagyobb óraszámban tanulják, a csillaggal (*) jelölt kompetencia megszerzése is kötelező.

A románok rómaisága a történészek szerint

A KÖZÉPKORI KRÓNIKÁSOK

Amint a keleti vándornépeknek a Kárpátok (Carpații) térségére kiterjedő uralmára jellemző „évezredes homály" oszladozni kezdett, rögtön feltüntek az első jelzések a románokról. Így, a bizánciak, a románok etnikai hovatartozását igen jól ismerték, legelőször egy VII. századi hadtudományi műben *(Strategikon)* említik őket. Az általuk beszélt nyelv miatt rómaiaknak nevezik őket, ez a megnevezés később is előfordul, VII. (Bíborbanszületett) Konstantin (912–959) császárnál is. Ő *A Birodalom kormányzásáról* című művében így fogalmazott: „őket még rómaiaknak is nevezik, mert Rómából jöttek, és ezt a nevet viselik a mai napig". Ugyanezt megerősítette Ióannész Kinnamosz is krónikájában, aki maga is járt a Dunától északra levő területeken, és a románokról feljegyezte: „Azt mondják, hogy egykoron Itáliából jöttek".

A bizánciakhoz hasonlóan, a magyarok is folyamatosan érintkeztek a románokkal, s azok rómaisága ismert volt számukra. Béla király névtelen jegyzője, a *Gesta Hungarorum* (*A magyarok cselekedetei*) című krónikájában elmondja, hogy amikor a magyarok Pannóniába érkeztek, szlávokat, bolgárokat és „blakokat, vagyis a rómaiak pásztorait" találták ott. Egy évszázad múlva Kézai Simon a *Gesta Hunnorum et Hungarorum*-ban (*Hunok és magyarok cselekedetei*) azt írta, hogy a románok Pannóniában voltak a hunok jövetelekor, s Attila idejében a rómaiak városokban (civitates) laktak, majd visszatértek Itáliába, csupán a „vlachok, kik amazok pásztorai és földművesei voltak, ők jószántukból maradtak Pannóniában".

Amint a románok lakta térség Róma és a keresztény hittérítők érdeklődési körébe került, a pápai udvar is tudomást szerzett a románok létéről és hogy ők a „görög szertartást" követik, amely eretnekségnek számított a pápai kúria (udvar) felfogása szerint. Később a Román Országok (Țările Române) által, a törökök ellen folytatott harcok korától kezdve (a XIV. századtól), megnőtt az európaiak érdeklődése a románok iránt, a humanisták tanulmányozták eredetüket és történelmüket. Poggio Braccolini volt az egyik első olasz humanista, aki elfogadta a román nép római eredetét. A latin és a román nyelv számos közös eleme mellett ő tárta fel azt, hogy a Dunától (Dunărea) északra élő románok körében él annak a hagyománya, hogy a románok egy Traianus által alapított telepes közösség leszármazottai. Kortárs, Favio Biondo azt állította azokról a románokról, kikkel maga is találkozott Rómában, hogy „büszkén emlegetik római eredetüket", majd Enea Silvio Piccolomini révén, aki II. Pius néven pápa lett, a románok római eredete bekerült az európai tudományos körforgásba. Konstantinápoly elestének idején (1453 körül) Laonikosz Khalkokondülész, egy Itáliában megtelepedett görög, aki igen jól ismerte a románok eredetének történetét, a Dunától északra élőket *dákoknak*, a folyamtól délre élőket *vlachoknak* nevezte.

Az itáliai humanisták felfogása az európai uralkodói udvarokban is elterjedt. Antonio Bonfini, aki Magyarország királyának, Mátyásnak az udvarában élt, így fogalmazott: a románok „a Traianus és a többi császár által Daciába küldött légiók katonáitól és telepesektől származnak". Továbbá kifejezte csodálatát, hogy Róma ősi nyelve, a románok körében fennmaradt. Filippo Buonacorsi, a Jagellók (lengyel uralkodócsalád) udvari tanácsosa, bejárta Moldvát (Moldova), ahol a helyieket megismerve megtudta, hogy a római telepesektől származnak.

A XVI. században a lengyel Jan Laski, Gnezno püspöke, a Lateráni Zsinaton (1514) Moldováról beszélve, jelezte a lakosság római eredetét „mivel ők azt mondják, hogy a rómaiak hajdani katonái". Ugyanakkor, Nicolaus Olahus, az erdélyi származású európai hírű humanista, aki maga is román eredetű volt, főművében, melynek címe *Hungaria* (1536), elsőként tesz hitet amellett, hogy a románok nyelvükben, szokásaikban és vallásukban egységesek. Majd a brassói származású Johannes Honterus az általa készített térképen (1542-ben) Dacia nevet írja a románok által lakott egész terület fölé.

A XVII. század jelenti a középkori román írásos műveltség korai fénykorát, ekkor keletkeztek az első román nyelvű krónikák. Grigore Ureche művében, *Moldova országának krónikájában* és Miron Costin *A moldvaiak nemzetsége* című munkájában így ír: „Rómától származunk, és az ő szavaik keverednek a mi beszédünkben". Constantin Cantacuzino asztalnok, *Valachia országának története* c. művében fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy a dákok nem tűntek el a római uralom idején, népként fönnmaradtak, valamint a románok [etnikai] egységét és folytonosságát emelte ki.

Következésképpen, elmondható, hogy saját római származásukat a románok már régtől fogva ismerték. Később a moldvai és a havasalföldi krónikások, akik ismerték a humanisták munkáit, a rómaiság ügyét a hagyományok területéről átemelik a történetírás eszköztárába. Ebből majd az Erdélyi Iskola (Şcoala Ardeleană, XVIII–XIX. század) kovácsol fegyvert azért, hogy az erdélyi románok felhasználhassák nemzeti és társadalmi egyenjogúságért vívott küzdelmeikben.

3

A moldvaiak ugyanolyan nyelvűek, szertartásúak, vallásúak, mint a havasalföldiek, ruházatban csak részben térnek el.(...) Beszédük és a többi vlach beszéde valaha római volt, hiszen a rómaiak telepítéséből származtak, jelenleg erősen eltér tőle, attól eltekintve, hogy számos szavuk érthető a latinul tudók előtt. (...) A vlahok azt mondják magukról, hogy ők a római telepesektől származnak."

(N. Olahus, *Hungaria*. 1536.)

4

„Kézai Simon leírása nem csupán a rómaiak és a vlachok közötti szoros kapcsolatot ismeri el, hanem ki is emeli a római elemek folytonosságát ebben a térségben. Mi több, a szöveg tükrözi ama tény valódiságát, hogy a rómaiak a dunai területeket a barbárok támadásai miatt hagyták el. A magyar krónikás elbeszéléséből világosan kiderül, hogy a romanizált lakosság tömegei – földművespásztorkodó elemek, melyeket a blakok néven emleget – helyben maradtak, s csupán a felsőbb réteg, a városiak, «a rómaiak», húzódtak vissza Itáliába".

(Şerban Papacostea: *A románok a XIII. században*. 1993.)

2

„A külföldi tudósok munkáiban a XV. században megfogalmazott kijelentések teljes mértékben igazolják, hogy nem a moldvai krónikások fogalmazták meg először a román nép római származását. Valóban, a külhoni tudósok az erre vonatkozó következtetéseiket a románok latin eredetéről, nem is annyira saját kutatásaiknak és felfedezéseiknek köszönhetik, hanem elsősorban a románok tanúságtételeinek, melyeket ők közvetlenül vagy közvetve ismerhettek meg."

(Şerban Papacostea: *Az állam születése a román középkorban*. 1993.)



Keresztény monogrammal ellátott fogadalmi ajándék Berethalomból, IV. sz. bizonyítja, hogy a kereszténység elterjedt Erdélyben (Transilvania). (A rajzot a bécsi pápai nuncius küldte Rómába 1780-ban.)

ÖNÁLLÓ TEVÉKENYSÉG

1. A lecke szövege alapján határozzátok meg:
   a) a románok rómaiságának eszméjét;
   b) miben nyilvánul meg a rómaiság hagyománya a románoknál?
2. A 4. számú forrásból kiindulva keressétek meg és magyarázzátok: a) a különbséget a „rómaiak" és „blakok" között; b) azt az eseményt, mely kapcsolatba hozható a krónikás által leírtakkal.
3. A többi forrás felhasználásával válaszoljatok a következő kérdésekre: a) Mi volt a románok vallása, melyet „görög szertartásúnak" neveztek? b) Hogyan jöttek rá a humanisták a románok római eredetére? c) Mi hívta fel az európai tudósok figyelmét a románokra?


SVPPLEX LIBELLVS
VALACHORVM
TRANSSILVANIÆ
IVRA TRIBVS RECEPTIS NATIONIBVS COMMVNIA
POSTLIMINIO SIBI ADSERI
POSTVLANTIVM.
CVM NOTIS HISTORICO - CRITICIS
CIVIS TRANSILVANI.
CLAVDIOPOLI

Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae 1791-*ben Kolozsváron (Cluj) kiadott címlapja*

1

Supplex Libellus Valachorum

„A román nemzet a legrégibb Erdély mai nemzetei közül, mivel ez a dolog biztos és bizonyított a történelem tanúságai révén, egy soha meg nem szakadt hagyomány, a nyelv, a szokások és hagyományok hasonlóságának alapján, hogy a Traianus császár által a második század elején behozott római telepesektől származnak, valamint a Daciába sokszor és jelentékeny számban küldött kiszolgált katonáktól, kiket a tartomány védelmére hoztak...”

(David Prodan: *A román nemzet kialakulásának történetéből*. 1984.)



Demsus (Hunyad) / Densuș (Hunedoara), az egyik legrégibb román templom, melyet a XIII. században építettek, egy korábbi római építmény romjai fölé.

A ROMÁNOK RÓMAI EREDETE MINT POLITIKAI TÉNYEZŐ

A XVIII. századig a római eredetű lakosság történelmi folytonosságát a Kárpátok–Duna-térségben (ținuturile carpato-dunărene) nem vonták kétségbe, többnyire logikus és természetes dolognak tekintették. Maga II. József Habsburg császár is (1780–1790), a románokat „vitathatatlanul Erdély legrégibb és legszámosabb népességének” vélte. Gróf Teleki Sámuel, az Erdélyi Udvari Kancellária vezetője, 1791-ben elismerte, hogy a románok Erdély legrégibb lakói, majd Huszti András történész ugyanabban az évben kijelentette: „Egyetlen nemzetnek a nyelve sem hasonlít annyira a régi rómaiak nyelvéhez, mint a vlach nemzeté, ami biztos és csalhatatlan jele annak, hogy ők a régi római telepesek leszármazottai Erdélyben (Transilvania).”

Ugyanakkor Erdély többségi (román) lakosai számára a XVIII. század jelentette a politikai jogok megszerzéséért vívott harcok kezdetét, melyekből a „kiváltságos nemzetek” rendszere századokon keresztül kizárta őket. 1791-ben a románok megfogalmazták a *Supplex Libellus Valachorum*ot, melyben hangsúlyozzák, hogy a románok Erdély legrégibb lakói, Traianus egykori telepeseinek leszármazottai. Ugyancsak ebben az időszakban, az *Erdélyi Iskola (Școala Ardeleană)* képviselői hirdetik a románok latin eredetét.

Ebben a légkörben került sor Franz Sulzer „immigrációs elméletének” kidolgozására, mely szerint a románok nem Dacia római telepeseinek leszármazottai, mivel a római visszavonulás nyomán teljesen elnéptelenedett a tartomány. Következésképpen a román nép a Dunától délre alakult ki, egy egész pontosan meg nem határozott területen, valahol a bolgárok és albánok közelében, akiktől nyelvi elemeket kölcsönöztek, és átvették a görögkeleti (ortodox) vallást. Majd, innen vándoroltak a XIII. század közepén a Dunától északra és Erdélybe is, ahol ott találták a már megtelepedett magyarokat és szászokat. Sulzer elmélete dacolt az európai történészek által elfogadott nézettel, hogy a románok Erdély legrégibb lakói, Traianus római telepeseinek utódai.

A vándorlási (immigrációs) elmélet kidolgozásának célja nyilvánvaló volt: az erdélyi románság politikai harcaiban felhasznált történelmi érvek semlegesítése, a magyarok, székelyek és szászok (a három erdélyi rendi nemzet) kiváltságainak igazolása, illetve azé, hogy a románok csupán „megtűrt” helyzetben vannak. Ily módon a történelmi folytonosság kérdése fokozottan politikai jelleget öltött.

Az osztrák-magyar dualizmus létrehozása után (1867-es kiegyezés) Robert Rösler osztrák földrajztudós a vándorlási elméletet még hangsúlyosabban bevitte a történészek vitáiba. Újból elővette Sulzer elméletét és kibővítette egy olyan művében, amely a kontinuitás (folytonosság) ellenfelei számára meghatározó jelentőségűvé vált. Ezért a vándorlási elméletet a továbbiakban rösleri elméletnek nevezik. Az általa felvetett főbb gondolatok: a dákokat kiirtották a rómaiakkal vívott harcok folyamán, ennek köszönhetően a korábbi helynevek elfelejtődtek; a helyi lakosság beolvasztása-latinizálása a 165 éves római uralom alatt nem volt lehetséges, a túlélő dák népesség ugyanis a rómaiaktól elszigetelten élt, Dacia az Aurelianus császár idejében történt kivonulás után lakatlanná vált.

A rösleri elmélet szerint a román nép és a román nyelv a Dunától (Dunărea) délre alakult ki, a Balkán-félsziget (Peninsula Balcanică) középső vagy nyugati részén, ahonnan aztán átkeltek a folyó bal partjára, s innen hatoltak majd be Erdélybe a IX–XIII. században.

Ezt az elméletet régészeti és epigráfiai [feliratos kőtáblák] bizonyítékokkal cáfolták, melyek igazolták a dákok jelenlétét a római uralom alatt, valamint a dák-római lakosság továbbélését az egykori római provinciában. B. P. Hasdeutól kezdve a román történettudomány kidolgozta a románok latin származásának és kontinuitásának cáfolhatatlan bizonyítékait és érvrendszerét.

2

A rösleri elmélet tartalmából

Dácia elrómaiasodása. *„Van okunk elfogadni azt, hogy a leigázott dákok távol tartották magukat a római civilizációtól és megőrizték ellenséges érzületüket Rómával szemben. Dacia elrómaiasodása különbözött a Róma hadai által elfoglalt más provinciákétól. (...) Daciában egy valóságos telepesországot hoztak létre - a gyéren lakott és ellenséges népek által körülvett területből, melyben viszont a rómaiság nem ereszthette túl mélyre a gyökereit, ugyanis nem támaszkodhatott egy leigázott nép biztos alapjaira a műveltség téren sem."*

A rómaiság folytonosságának hiánya. *„Akik elfogadják egy római származású nép megmaradását Daciában, azok két csoportra oszlanak. Egyesek azon a nézeten vannak, hogy a római provincia lakói a hegyekbe menekültek, mert ott meg tudták menteni életüket és szabadságukat. Mások (...) úgy hiszik, hogy zavartalanul ott maradtak régi lakóhelyeiken és házaikban, a völgyekben és síkságokon. A második véleményt cáfolja az, hogy hasztalan keresgélték a daciai városok és lakosság feltételezett folytonosságát a szomszédok bármely írásos emlékezetében."*

A vlachok vándorlása a Dunától északra. *„Valachia elözönlése és a honfoglalás csendben és szinte észrevétlenül történt: még valamikor a kunok uralma idején kezdődhetett, nem állapítható meg egészen pontosan, hogy mikor. (...) A vlachoknak a Moesiából északra vándorlását elfogadó elmélet megmagyarázza azt a meglepő körülményt, hogy a Dunától északra csak a XIII. század kezdete után találkozunk a vlach lakossággal. Utóbb pedig egyre többen élnek ott, mindaddig míg nagyrészt benépesül a Valachiának nevezett ország, és aztán a szomszédos államok is..."*

(Robert Rösler: *Romanische Studien*, 1871.)

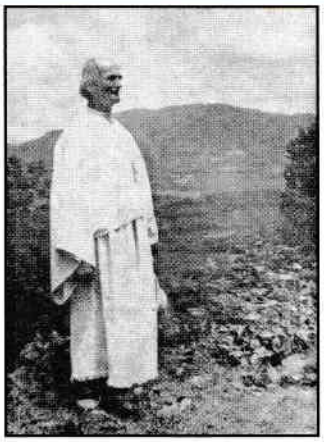
ÖNÁLLÓ TEVÉKENYSÉG

1. A lecke szövege alapján, 4–5 fős csoportokban végezzétek el a következő feladatokat:
   a) Állapítsátok meg, milyen volt a XVIII. századi személyiségek álláspontja a románok római származásával kapcsolatosan.
   b) Magyarázzátok meg annak az okát, hogy miért jött létre Sulzer elmélete és annak folytatásaként Rösler elmélete.
   c) Magyarázzátok/értékeljétek a történészek által felhozott érveket, melyek azt állítják, hogy ez az elmélet tudományosan megalapozatlan.
2. A forrásszemelvényeket (dokumentumokat) tanulmányozva keressetek ki és magyarázzatok:
   a) két vonatkozást a románok ősiségét illetően Erdélyben, ahogy azt a Supplex Libellus Valachorum megfogalmazza;
   b) három érvet a rösleri elméletből;
3. Egyéb művek és források felhasználásával vitassátok meg a következő témát: *A románok folytonossága a Kárpátok–Duna-térségben.*

3

„Ki lenne képes azt még csak el is képzelni, hogy a magyarok és a németek, megtelepedve egy teljesen lakatlan országban, ne adtak volna saját nevet azoknak a magas hegyeknek, melyek szegélyezték a látóhatárt, a nagy és hosszasan kanyargó folyóknak, és hogy várták volna, érkezzenek meg a románok és azok adjanak nevet azoknak? Teljesen a dolgok természetes rendje szerint való lett volna, amennyiben a magyarok és németek Dacia legelső lakói lettek volna, hogy legalább a legfontosabb hegyek és a legnagyobb vízfolyások nevei magyar vagy német eredetűek lennének. De ezzel szemben azok román vagy dák eredetűek."

(A. D. Xenopol: *Rösler elmélete)*



Avas vidékén (Ţara Oaşului) az emberek még a múlt században is úgy öltöztek, miként évszázadokkal korábban őseik. (Ioniţă G. Andon fotója, 1938.)

Szójegyzék

EMIGRÁLÁS – a szülőhaza elhagyása, kivándorlás.

IMMIGRÁCIÓ – egy idegen országba való bevándorlás, betelepedés.

IMMIGRÁCIÓS ELMÉLET – az a történelmi felfogás, amely elutasítja a román nép folytonosságát az egykori Dacia provincia területén, a kialakulásától egész napjainkig.

SUPPLEX – felségkérvény, panaszirat, folyamodvány.



Román paraszt
(reprodukció J. Tröster művéből, 1666.)

1

„Eszébe jutott-e valakinek, hogy tagadja vagy megkérdőjelezze a francia nép folytonosságát Galliában, a spanyolokét és portugálokét az Ibéri-félszigeten vagy éppen az olaszokét Itáliában? Elfogadta-e bár egy történész is, hogy a romanizált gallok elhagyták volna lakóhelyüket, s Galliából átkeltek volna az Alpokon vagy a Pireneusokon, hogy aztán később, századok múlva éppen oda térjenek haza? Vagy a spanyolok átkeltek-e a Gibraltári-szoroson, Afrikába, hogy többszáz év múlva visszatérjenek a régi területükre? Az ilyenszerű kérdések megfogalmazásának egyáltalán nincs értelme."

(C. C. Giurescu: *A román nép és román nyelv kialakulása.* 1973.)

VITA A KONTINUITÁSRÓL

Annak alapján, ahogyan a történészek megkísérelték bemutatni a római jelleg kialakulását a Dunától *(Dunărea)* északra és a Kárpátok *(Carpații)* térségében, két eltérő vélemény kristályosodott ki a román nép kialakulásáról: a daciai *kontinuitás* (folytonosság) és a Duna déli oldaláról történt későbbi *bevándorlás* elmélete.

Bizonyos politikai érdekeket szolgáló történészek saját „áltudományos" elméleteket dolgoztak ki, melyek szerint a román nép nem mai hazája területén jött létre. Szamosközy István is elég következetlen ebben a kérdésben: egy 1593-ban megjelent munkájában azt vallja, hogy a románok a római telepesek leszármazottai. Mihai Viteazul uralkodása után gyökeresen megváltoztatja véleményét, mondván, hogy a románok nem lehetnek a rómaiak utódai, mivel őket délre, a Duna jobb partjára költöztették Galienus császár idejében. Szamosközyt azonban L. Toppeltinus és J. Tröster szász tudósok cáfolták. Az utóbbi egy Daciáról írott munka szerzője, melyben úgy véli, hogy „a románok akik ma Havasalföldön *(Țara Românească)*, Moldvában *(Moldova)* és Erdély *(Transilvania)* hegyvidékén élnek, nem mások, mint az egykori római légiók katonáinak leszármazottai", következésképpen „ők az ország legrégibb lakói". Később, Benkő József 1778-ban a *Transilvania, sive Magnus Transilvaniae Principatus* (Erdély avagy az Erdélyi Nagyfejedelemség) című könyvében arról ír, hogy az egykori római provincia kiürítésekor „sok római és őshonos dák is helyben maradt."

Mint már említettük, a XVIII. században az erdélyi románok egyenjogúságért vívott küzdelmeik kezdetével egy időben jelentkezett az „immigrációs elmélet", melyet Franz Sulzer dolgozott ki a *Geschicte der transalpinischen Daciens* (1781) című művében. Ehhez az elmélethez utóbb további történészek csatlakoznak: I. C. Eder, Bolla Márton és I. Ch. Engel. Ők úgy tartják, hogy a románokról szóló írott források hiánya a nagy népvándorlás évezredében azt jelenti, hogy a románok akkor nem is voltak Daciában. Nekik válaszol Michael Lebrecht szász tudós, aki éppen a Horea-felkelés idején (1784) azt írta, hogy a románok mint a rómaiak utódai „e vidék legrégibb lakói". 1787-ben E. Gibbon angol történész – aki egy a Római Birodalom történetéről szóló jelentős munka szerzője – azt írja, hogy Daciában az Aurelianus által elrendelt visszavonulás után ott maradt „a lakosság jelentékeny része, akik jobban rettegtek az elköltözéstől, mint az őket uraló gótoktól". Ezektől a lakosoktól tanulják majd meg a barbárok „a földművelést és a civilizált életformával járó élvezeteket".

Sulzer állításainak alaptalanságát kiemelték az Erdélyi Iskola *(Școala Ardeleană)* képviselői is (S. Micu, Gh. Şincai, P. Maior, I. Budai-Deleanu), de a szlavisztika nagy tudósa, Paul Joseph Schafarik is, aki így fogalmazott 1844-ben: „a Duna északi és déli oldalán élő vlachok azonos eredetűek", s a „trákoknak és géta-dákoknak a rómaiakkal történt keveredéséből" születtek.

Az osztrák-magyar kiegyezés létrejötte után (1867), írja meg Robert Rösler a *Dacien und Romänien* (1868) és a *Romanische Studien* (1871) című munkáit, ahol korának ismeretei szerint feleleveníti az előző században megfogalmazott összes tételt, amely a románok folytonosságát vitatta szülőföldjükön. Erre a választ A. D. Xenopol, a román történetírás jelentős képviselője adja meg a *Rösler elmélete* (1884) c. munkájában.

Ez a mű, mely a téma valódi monográfiája, sorra veszi az osztrák történésznek a kontinuitást vitató érveit, megválaszolva azokat alapvető forrásmunkák, valamint az idők folyamán hitelesnek bizonyult és tudományosan elfogadott szerzők véleményének felhasználásával. A Daciából való kivonulás kérdésében Xenopol egy meggyőző elvet fogalmazott meg: „A vándornépek elköltöznek egy beözönlés elől, a megtelepedett népek pedig területükhöz ragaszkodnak, és a beözönlők hulláma átmegy felettük." Ehhez hasonlóan megcáfolja azt az elméletet is, hogy Dacia elnéptelenedett volna a római kivonuláskor. A mű végén felhívja a figyelmet a hagyományok szerepére a népek eredetét illetően, utalva a románok mondáiban szereplő „honfoglalás" témájára.

Ha kezdetben A. D. Xenopol és D. Onciul, a dák-római kontinuitás támogatását logikai jellegű érvekre alapozták, a későbbiekben nagy történészek és nyelvészek (N. Iorga, V. Pârvan, C. Daicoviciu, Gh. I. Brătianu, Al. Rosetti, C. C. Giurescu stb.) a régészet bevonásával komoly előrehaladást tettek. Ezek a kutatások egyre nagyobb számú konkrét bizonyítékhoz juttatták őket, amelyek cáfolják az immigrációs elméletet. Hasonló álláspontra helyezkedett számos külföldi történész is (Th. Mommsen, I. Jung, C. Patsch, L. Homo, Paul Mackendrick). Ők úgy vélik, hogy a románok a dákok és a rómaiak leszármazottai s népként Traianus egykori Daciájában alakultak ki.

3

„A régészeti kutatások megerősítik a dák-római lakosság jelenlétét az egykori provincia területén. Sarmizegetuzán, az amfiteátrumot és más középületeket a helyi szegényebb lakosság még a visszavonulás után is legalább egy századig lakásként használta; hasonló nyomokat találtak Napoca, Porolissum, Apulum esetében is, valamint számos falusi településen. (...) Egy ilyen települést tártak fel Baráthelyen (Bratei), Medgyes (Mediaș) mellett, ahol a Daciában ismert legnagyobb temetőt is megtalálták, melyben kb. 500 sír volt a IV–V. századokból. (...) Hasonló felfedezések Dacia más részén is voltak."

(Vlad Georgescu: *A románok történelme*. 1992.)

4

„A román történelem drámája abban áll, hogy konfrontálódik a magyar történelemmel. (...) A két történelem közös drámája pedig az, hogy eredet tekintetében ugyanazon a térségen, Erdélyen osztoznak. A Kárpát-medencét a IX. század utolsó éveiben a magyarok hódítják meg. (...) A román történetírás nem tagadja a letelepedés tényét, de tiltakozik azon magyar tézis ellen, mely szerint Aurelianusnak Daciából történt kivonulása után a magyarok lettek volna Erdély első elfoglalói."

(C. Durandin: *A román nép története*. 1998.)

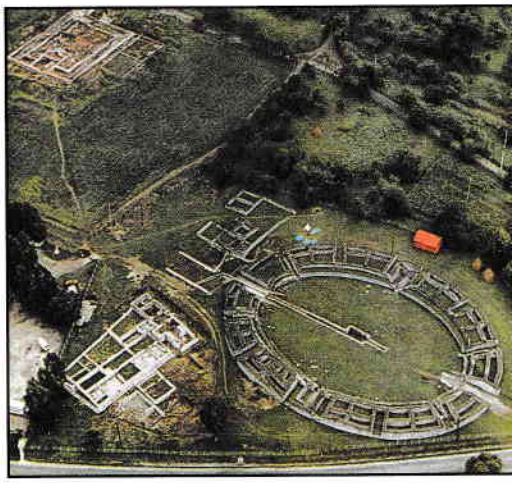
Önálló tevékenység

1. Tanulmányozzátok a lecke szövegét és feleljetek arra: a) Miért befolyásolta Mihai Viteazul Szamosközy véleményét a románok római eredetét illetően? b) Milyen politikai érdekek váltották ki az immigrációs elmélet megjelenését?
2. A forrásokat tanulmányozva érveljetek a következők mellett: a) Mi célból tagadják a románok őshonos jellegét? b) A régészeti érveken kívül akadhatnak más jellegű érvek is? c) Kommentáljátok Gh. I. Brătianu véleményét a románokra utaló írott források hiányáról a népvándorlás évezredében.

2

„Egy olyan korban, amikor a történeti források a terület uraival foglalkoznak, törzsfőkkel és az uralkodó osztályokkal, nagyon is természetes, hogy a leigázott népet elhanyagolják. Mivel az jóval számosabb volt és legalább egyes térségekben jóval fejlettebb, mint a nomádok, akik leigázták és kizsákmányolták őket."

(Gh. I. Brătianu: *A román nép: rejtély és történelmi csoda*. 1940.)



Ulpia Traiana Sarmizegetusa – az amfiteátrum, a gladiátorok laktanyája, Nemeszisz istennő temploma és Diana valamint Silvanus oltárai (légifelvétel)

Jegyezd meg!

- A középkori krónikások és az újkori történészek munkái a románokat a Kárpátok-Duna és Fekete-tenger térségének legrégibb lakóiként emlegetik.
- Egyes írástudók megfogalmazták az immigrációs elméletet, ezzel a Habsburg-monarchia politikai érdekeit szolgálták, majd később a dualista államét.
- Robert Rösler felidézte az immigrációs elméletet, amit számos román és külföldi történész cáfolt.